

liberaliter vult offerre Deo pro fabrica templi.
6. PRINCIPES POSSESSIONUM REGIS, — scilicet præfecti vineis, agris, armentis, ovibus, cæterisque opibus Davidis.

17. IN SIMPLICITATE CORDIS MEI LETUS OBTVLI. — Hæc brevis, in *rectitudine cordis*. Septuaginta, in *justitia*, q. d. Obluli hæc simplici, id est sincero, recto et candido corde, et purissima intentione, non aliud spectans vel intendens quam Dei honorem et gloriam. Hoc enim omnino dignum et justum est.

21. IMMOLAVERUNTQUE VICTIMAS, — tum holocausta, tum pacificas e quibus comedere et epulari poterant laici; unde ex his omnes epulati sunt. Subdit enim.

ABUNDANTISSIME IN OMNEM ISRAEL, — q. d. Tot victimæ abunde suffecerunt, ut ex iis omnes Israelitæ tunc præsentés laute epularentur.

ET CENEBUNT SECUNDO SALOMONEM, — prius enim

privatim coram paucis unctus fuerat, lib. III Reg. cap. 1, vers. 39, hic ergo secundo ungitur publice, ut omnes sciant eum esse regem Israelis, ac ut talem revereantur et colant. Hac de causa David convocavit totum populum, ut Salomon iterum præsentem universo Israele et approbante ungeretur.

ET SADOE IN PONTIFICEM, — Quia Sadoe fuerat Pontifex a Saule designatus, Abiathar vero succedens Achitob et Heli pontificibus apud Daviden functus fuerat pontificatu; hinc nonnulli Saulis hostes et Davidis asseclæ, volebant Sadoe recipere ut Pontificem: quare David jubet eum ungi in Pontificem, ut omnes eum ut talem acceptent et honorent. Noluit enim David Sadoe privare suo gradu, quem apud Saulem per tot annos habuerat, quique ei jure debebatur, eo quod esset ex posteris Eleazar, qui erat primogenitus Aaronis, ideoque ei in pontificatu successor.

COMMENTARIA

IN LIBRUM SECUNDUM

PARALIPOMENON.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon oblati victimis in Gabaon, petit a Deo sapientiam, et impetrat cum maximis opibus et gloria, pompæque equitum et currum.

1. Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, et Dominus Deus ejus erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum. 2. præcepitque Salomon universo Israeli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum, 3. et abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine. 4. Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim, in locum quem præparaverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Jerusalem. 5. Altare quoque æneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Ur, ibi erat coram tabernaculo Domini: quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia. 6. Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, et obtulit in eo mille hostias. 7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens: Postula quod vis, ut dem tibi. 8. Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam; et constituisti me regem pro eo. 9. Nunc ergo, Domine Deus, impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo; tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terræ. 10. Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare? 11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos; petisti autem sapientiam et scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem, 12. sapientia et scientia data sunt tibi: divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tui. 13. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, et regnavit super Israel. 14. Congregavitque sibi currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum: et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum regi in Jerusalem. 15. Præbuitque rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycamoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna. 16. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, et de Coa, a negotiatoribus regis, qui ibant, et emebant pretio. 17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quinquaginta: similiter de universis regnis Hæthæorum, et a regibus Syria, emptio celebrabatur.

Hoc caput usque ad vers. 13 explicui, libro III Reg. cap. III, cetera vero cap. x, vers. 26.

5. ALTARE QUOQUE ANEUM, — id est altare holocaustorum, in quo cremabantur victimæ, quod profunde erat aneum; alterum enim altare thymiama-tis, in quo Deo adolabatur incensum, erat aureum. REQUISIVIT, — proficiscendo in Gaboon, ubi erat altare aneum, ut in eo offerret mille victimas.

10. UT INGREDIAR ET EGREDIAR CORAM POPULO, — ut quasi rex populum ducam et reducam, quocumque opus est, sicut pastor oves ad pascua educit, et vespere ad caulam reducit.

11. CORAM TABERNACULO PORDERIS, — Hebræus, *de coram tabernaculo*; Septuaginta, *a facie tabernaculi*, hoc enim erat in Gaboon, a quo discedens Salomon redibat in Jerusalem.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon ad templi fabricam destinat 70 millia bojorum, et 80 millia latomorum; paciscitur cum Hiram de insigni archæto lignisque transmittendis.

1. Decevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, et palati um sibi. 2. Et neme-ravit septuaginta millia virorum portantium humeris, et octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, prepositosque eorum tria millia sexcentos. 3. Misit quoque a Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo et misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua et habitavit: 4. sic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, et fumiganda aromata, et ad propositionem panum sempiternam, et ad holocaustomata mane, et vespere, sabbatis quoque, et neomeniis, et solemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israeli. 5. Domus enim, quam ædificare cupio, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes deos. 6. Quis ergo poterit prevalere, ut ædificet ei dignam domum? si cælum, et cæli cælorum capere eum nequeunt: quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum? sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo. 7. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, et argento, ære, et ferro, purpura, cocco, et hyacintho, et qui sciat sculperæ cælaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa et Jerusalem, quos preparavit David pater meus. 8. Sed et ligna cedrina mitte mihi, et arceuthina, et picea, et Libano: scio enim quod servi tui noverint cædere ligna de Libano, et erunt servi mei cum servis tuis, 9. ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare magna est nimis, et incluta. 10. Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna, servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, et hordei coros totidem, et vini viginti millia metretas, olei quoque sata viginti millia. 11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni: Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum. 12. Et addidit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cælum et terram, qui dedit David regi filium sapientem et eruditum et ensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, et palatium sibi. 13. Misi ergo tibi virum prudentem et scientissimum Hiram, patrem meum, 14. filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro et argento, ære, et ferro, et marmore, et lignis, in purpura quoque et hyacintho, et bysso, et cocco: et qui scit cælare omnem sculpturam et adinvenire prudenter quodcumque in opere necessarium est, cum artificibus tuis, et cum artificibus domini mei David patris tui. 15. Triticum ergo, et hordeum, et oleum, et vinum, quæ pollicitus es, domine mi, mitte servis tuis. 16. Nos autem cædemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, et applicabimus ea ratibus per mare in Joppe: tuum autem erit transferre ea in Jerusalem. 17. Numeravit igitur Sale-

mon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, et inventi sunt centum quinquaginta millia, et tria millia sexcenti. 18. Fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, et octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria autem millia et sexcentos prepositos operum populi

Hoc caput exposui lib. III Reg. cap. v.

2. NUMERAVIT SEPTUAGINTA MILLIA VIRORUM. — Hi non erant Israelite, sed proselyti, ut patet vers. 17.

PREPOSITOS, — qui dirigerent, et simul urgerent operarios ad fabricam templi accelerandam, et concinne adornandam: hoc enim significat Hebræice מְנַסְּחִים *natsach*.

43. HIRAM PATREM MEUM, — quem scilicet ego ob virtutem, sapientiam et industriam, veneror ut patrem. Vide dicta libro III Reg. capita VII, vers. 13. — Hebræus, Septuaginta et Chaldeus habent, *Hiram patris mei*, subaudi, architectum et famulum.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon magnificentum extravit templum et ante illud duas collocat columnas, Jachin et Boaz.

1. Et cepit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco quem paraverat David in area Ornan Jebusei. 2. Coepit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui. 3. Et hæc sunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti. 4. Porticum vero ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porro altitudo centum viginti cubitorum erat: et deauravit eam intrinsecus auro mundissimo. 5. Domum quoque majorem textit tabulis ligneis abiegnis, et laminas auri obrizi affixit per totum; sculpsitque in ea palmas, et quasi catenulas se invicem complectentes. 6. Stravit quoque pavementum templi pretiosissimo marmore, decore multo. 7. Porro aurum erat probatissimum, de cujus laminis textit domum, et trabes ejus, et postes, et parietes, et ostia: et cælavit cherubim in parietibus. 8. Fecit quoque domum Sancti sanctorum: longitudinem juxta latitudinem domus cubitorum viginti: et latitudinem similiter viginti cubitorum: et laminis aureis textit eam, quasi talentis sexcentis. 9. Sed et clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent: cænacula quoque textit auro. 10. Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: et textit eos auro. 11. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, et tangeret parietem domus: et altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub. 12. Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, et tangebatur parietem: et ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat. 13. Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, et extendebantur per cubitos viginti: ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum erant versæ ad exteriorem domum. 14. Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso: et intexit ei cherubim. 15. Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta et quinque cubitos habebant altitudinis: porro capita earum, quinque cubitorum. 16. Nec non et quasi catenulas in oraculo, et superposuit eas capitibus columnarum: malognata etiam centum, quæ catenulis interposuit. 17. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris: eam, quæ a dextris erat, vocavit Jachin; et quæ ad lavam, Boaz.

Hoc caput explicui III Reg. vi.

1. IN MONTE MORIA, — in quo olim Abraham filium suum Isaac Deo obtulerat, *Genes. xxii, 14*, unde in eodem Christus antitypus se in eodem holocaustum Deo obtulit pro mundi salute. Calvaria enim mons pars est, vel appendix montis Moria.

3. LONGITUDINIS CURTOS IN MENSURA PRIMA, — quia secunda mensura fuit, qua hi 60 cubiti divisi et dimensi sunt in duas sectiones, scilicet ut ex eis Sanctum haberet 40 cubitos, reliquos vero 20 haberet Sanctum sanctorum. Vide dicta lib. III Reg. cap. vi, vers. 1, sub finem.

5. DOMUM MAJOREM (ita vocat Sanctum, quod erat majus Sancto sanctorum) TEXIT TABULIS ABIEGNIS, — ex abiete, sed immixtis «laquearibus cedrinis,» ut dicitur III Reg. vi, 9.

7. PORRO AURUM ERAT PROBATISSIMUM, — Hebraice, erat aurum Paruaim, scilicet effossum ex loco dicto Ophir, et per apheresim Paruaim, vel ut Septuaginta vertunt aurum ex Pharuaim. Sic et Pagninus, Vatablus, Arias, Marinus, et alii qui putant Paruaim esse Peru. Videtur enim utrobique esse eadem vox eodemque littera. Dicit vera Paruaim in duali, quia regio Peru est duplex, major scilicet et minor. Verum nomen Peru tunc erat incogni-

tum, et etiamnum indigenis Peru est ignotum. Inditum est enim isti regioni nuper ab Hispanis, a flumine vicino quodam ita dicto, ut testatur Josephus Aosta, qui in Peru vixit quindecim annis, lib. I *De novo orbe*, cap. xiv.

Marinus in *Lexico* scribit nonnullis Paruaim deducere a par, id est juvenis, eo quod aurum Paruaim rubeat ut sanguis juveni.

Melius dicas Ophir et Paruaim esse in India Orientali, esseque Sumatram, Taprobanam, Pegu, et alias ibidem auriferas regiones, quae a Salomone et Hebraeis nuncupate sint Ophir, et Paruaim a radice פריפרא phara, id est fructifera, eo quod summe sint frugifera et auri feracissima. Hae voces quoque alludunt ad פֶּרֶן Ephor, id est cinis, eo quod masse terrae, e quibus liquatur aurum, habeant colorem cinereum; sicut rubrica, e qua liquatur ferrum, habet colorem terrae rubrae. Alludit quoque ad פֶּרֶן pear, id est decus, splendor, q. d. Sub Ephor, id est cinere, latet pear, id est aurum decorum, fulgidum et splendidum. Vide dicta III Reg. cap. ix, vers. ult.

10. IN ORACULO, — id est sicut in oraculo. Erant enim hae catenulae in columnis, similes catenulis oraculi, sive Sancti sanctorum.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon fabricat altare holocaustorum, mare fusile, duas conchas aureas, decem candelabra aurea, mensas, phialas, ceteraque vasa templi.

1. Fecit quoque altare aeneum viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis. 2. Mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambebat gyrum ejus. 3. Similitudo quoque boum erat subter illud, et decem cubitis quadam extrinsecus caelatura, quasi duobus versibus alvum maris circuibat. Boves autem erant fusiles; 4. et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, et alii tres ad Occidentem: porro tres alii Meridiem, et tres qui reliqui erant Orientem, habentes mare superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari. 5. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, et labium illius erat quasi labium calcis, vel repandi lili: capiebatque tria millia metretas. 6. Fecit quoque conchas decem: et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia quae in holocaustum oblaturi erant: porro in mari sacerdotes lavabantur. 7. Fecit autem et candelabra aurea decem, secundum speciem qua jussa erant fieri: et posuit ea in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris. 8. Nec non et mensas decem: et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris: phialas quoque aereas centum. 9. Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem: et ostia in basilica, quae textit aere. 10. Porro mare posuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem. 11. Fecit autem Hiram lebetes, et creagras, et phialas: et complevit omne opus regis in domo Dei; 12. hoc est, columnas duas, et epistilia, et ca-

pita, et quasi quaedam retiacula, quae capita tegerent super epistylia. 13. Malo granata quoque quadraginta, et retiacula duo, ita ut bini ordines malo granatorum singulis retiaculis jungerentur, quae protegerent epistylia, et capita columnarum. 14. Bases etiam fecit, et conchas, quas superposuit basiibus: 15. mare unum, boves quoque duodecim sub mari. 16. et lebetes, et creagras, et phialas. Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex aere mundissimo. 17. In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth et Saredatha. 18. Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus aeris. 19. Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, et altare aureum, et mensas, et super eas panes propositionis: 20. candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo: 21. et florentia quaedam, et lucernas, et forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt. 22. Thymiateria quoque, et thuribula, et phialas, et mortariola, ex auro purissimo. Et ostia calavit templi interioris, id est, in Sancta sanctorum: et ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus quod fecit Salomon in domo Domini.

Hoc caput explicui III Reg. vii.

2. FUNICULUS TRIGINTA CUBITORUM. — Funiculum vocat circuitum, sive peripheriam maris aenei, quae erat 30 cubitorum, scilicet triplo major diametro ejusdem.

3. SIMILITUDO QUOQUE BOVM ERAT SUBTER ILLUD, etc., — q. d. Praeter duodecim boves aeneos, quibus mare fusile incumbat, erant in anteriore maris parte per spatium decem cubitorum (quae erat tertia peripheria pars: tota enim erat triginta cubitorum) alia boum capita eminentia ad elegantiam; forte etiam ut per illa quasi epistomia aqua educeretur. Porro hae capita erant, «duobus versibus.» Hebraice, duobus ordinibus distincta; unus enim ordo erat infra labium, alter versus fundum. Erantque fusilia, Hebraice, fusa in fusuras ejus, scilicet maris, q. d. Hae capita non erant forinsecus adjecta et appacta mari, sed cum ipso mari primitus fusorio opere fusa.

9. FECIT ATRIUM SACERDOTUM ET BASILICAM GRANDI, — id est, ut habent Hebraei et Septuaginta, atrium magnum, in quo populus orabat, quae erat subdialis area undique porticibus cineta, ut tempore pluvio iis tegeretur populus, eo se recipiens: quae porticus triplici columnarum ordine, et triplici contignatione distinguebantur. Porro hoc atrium populi cingebat et ambebat a tribus la-

teribus atrium sacerdotum, eratque quasi templum populi. Hinc Hebraice dicitur azara, id est adiutorium, quia Deum ibi orans populus ejus auxilium sentiebat; in hujus divini adiutorii exemplum, in eo Deus, quum et gentiles asylum constituerunt; et forte ex azer azerum, et inde asylum dictum est. Testis est Strabo, libro XIV, et Cicero, oratio III in Verrem, Ephesi Dianae templum id juris habuisse, ut ad illud confugientes mancipia vineulis et servitute solverentur. Quin et Elianus, libro XI *De animal.* cap. vi, et Gyradius syntag. xv, *De divinis gentium*, memorant in Parthenio monte delubrum fuisse Panis, ibique loorum nomine Aulam omnibus animalibus fuisse velut asylum, quem leones et lupi, dum feras insectabantur, adire non audent, sed repente subsisterent feris relicti. Sicut ferunt in Diana Aetoliae loco canes, dum feras insequuntur, ubi ad locum confugerint, ab insectatione quiescere. Quae omnia, ait Vilalpandus in *Esch.* tom. II, pag. 202, demonis figmenta, ad amulandam Deo opem in templis sibi dicatis demonstratam excogitata sunt, Sic Barbari quasi a Deo terribili, templis abstinentur, ait S. Augustinus, lib. I *De Civit.* II, III, IV, VI.

21. ET FLORENTIA QUORUM. — Hebraice, et flores, v. g. rosarum, liliorum, gariophyllorum, etc. s. erant hi flores ex auro fabrefacti.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon vasa sacra cum donariis in templum, ac aeream federis in Sanctum sanctorum inducit: Deus per nebulam in eodem gloriam suam ostendit.

1. Intulit igitur Salomon omnia quae voverat David pater suus, argentum, et aurum, et universa vasa posuit in thesauris domus Dei. Post quae congregavit majores natu Israel,

et cunctos principes tribuum, et capita familiarum de filiis Israel in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de Civitate David, quæ est Sion. 3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Israel in die solempni mensis septimi. 4. Comque venissent cuncti seniorum Israel, portaverunt Levitæ arcam, 5. et intulerunt eam, et omnem paratam tabernaculi. Porro vasa sanctuarii quæ erant in tabernaculo, portaverunt Sacerdotes cum Levitis. 6. Rex autem Salomon, et universus cætus Israel, et omnes qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, et boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum. 7. Et intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est ad oraculum templi in Sancta sanctorum subter alas cherubim: 8. ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, et ipsam arcam tegerent cum vectibus suis. 9. Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in presentem diem. 10. Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Ægypto. 11. Egressis autem Sacerdotibus de sanctuario (omnes enim Sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, et ministeriorum ordo inter eos divisus erat), 12. tam Levitæ quam cantores, id est, et qui sub Asaph erant, et qui sub Eman, et qui sub Idithon, filii, et fratres eorum, vestiti byssinis, cymbalis, et psalteriis, et citharis concerebant, stantes ad Orientalem plagam altaris: et cum eis Sacerdotes centum viginthi canentes tubis. 13. Igitur cunctis pariter, et tubis, et voce, et cymbalis, et organis, et diversi generis musicorum concinentibus, et vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur: ita ut cum Dominum laudare cœpissent et dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus; impleretur domus Dei nube, 14. nec possent Sacerdotes stare et ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT HOC EXPOSUIT III Reg. VIII.

VERS. 9.

9. VECTIUM AUTEM, etc. (Sensus est, q. d. Vectes quibus portabatur arca, longiores erant, non oraculo, sed ipsa arca; quare apparebant sacerdotibus qui stabant in Sancto, ad fores Oraculi, sive Sancti sanctorum; si quis vero) EXTRINSECUS, — id est extra fores Oraculi remotius constitisset, eos videre non poterat.

FEIT ITAQUE ARCA IBI USQUE IN PRESENTEM DIEM, quo scilicet hæc scripsit ille, qui biaria sive Chronica Regum Juda conscripsit, ex quibus hos Libros Paralipomenon conscripsit et continnavit Esdras. Nam tempore ipsius Esdræ arca non erat in templo, utpote jam a Chaldeis exiusto, sed ante urbis templique excidium arca a Jeremia translata fuit in locum incognitum. ut dicitur Libro II Machab. cap. II, vers. 4.

10. NIHILQUE ERAT IN ARCA, NISI DUE TABULÆ. — Quomodo urna cum manna, et Deuteronomium dicitur fuisse in arca, explicuit *Hebr.* cap. IX, vers. 4.

11. NEC ADHUC IN ILLO TEMPORE (dedicationis templi) VICES ET ORDINE INTER SACERDOTES DIVISUS ERAT. — Hebraice, non observabatur, sicut exacte observatus fuit post templi dedicationem (1). Ad hanc enim ob victimas plurimas in ea sacrificandas non suffiiebant Sacerdotes et Levitæ, quorum vices ministrandi erant ista hebdomade; sed convocati omnes confluxere ex toto Israele quotquot venire potuerant.

(1) Decreverat quidem David, hb. I Paralipom. XXIV, ordinem ministrorum templi, sed hujus decreti executio usque post conditum templum dilata fuit.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon populo benedicit, ac Deo gratias agit, quod promissa Davidi de fabrica templi in se complisset, eumque obsecrat ut vota orantium in templo exaudiat.

1. Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine: 2. ego autem edificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum. 3. Et convertit rex faciem suam, et benedixit universæ multitudini Israel (nam omnis turba stabat intenta) et ait: 4. Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit dicens: 5. A die, qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel, ut edificaretur in ea domus nomini meo; neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israel, 6. sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, et elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israel. 7. Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut edificaret domum nomini Domini Dei Israel, 8. dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, ut edificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujuscemodi habere voluntatem: 9. sed non tu edificabis domum, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse edificabit domum nomini meo. 10. Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat: et ego surrexi pro David patre meo, et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: et edificavi domum nomini Domini Dei Israel. 11. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israel. 12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israel, et extendit manus suas. 13. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, et posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis: stetitque super eam: et deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israel, et palmis in cælum levatis. 14. ait: Domine Deus Israel, non est similis tui. Deus in cælo et in terra: qui custodis pactum et misericordiam cum servis tuis, qui ambulat coram te in toto corde suo: 15. qui præstitisti servo tuo David patri meo quæcumque locutus fueras ei: et quæ ore promiseras, opere complisti, sicut et presens tempus probat. 16. Nunc ergo, Domine Deus Israel, imple servo tuo patri meo David quæcumque locutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamen si custodierint filii tui vias suas, et ambulaverint in lege mea, sicut et tu ambulasti coram me. 17. Et nunc, Domine Deus Israel, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David. 18. Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cælum et cæli cælorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam edificavi? 19. Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, et obsecrationem ejus, Domine Deus meus, et audias preces quas fundit famulus tuus coram te; 20. ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum, 21. et exaudires orationem quam servus tuus orat in eo: et exaudias preces famuli tui, et populi tui Israel. Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est de cælis, et propitiare. 22. Si peccaverit quisquam in proximum suum, et jurare contra eum paratus venerit, sequè maledicto constrinxerit coram altari in domo ista: 23. tu audies de cælo, et facies judicium servorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, et ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam. 24. Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi) et conversi egerint penitentiam, et obsecraverint nomen tuum, et fuerint deprecati in loco isto, 25. tu exaudies de cælo, et

propitiare peccato populi tui Israel, et reducere eos in terram quam dedisti eis, et patribus eorum. 26. Si clauso caelo, pluvia non fluxerit propter peccata populi, et deprecati te fuerint in loco isto, et confessi nomini tuo, et conversi a peccatis suis, cum eos afflixeris, 27. exaudi de caelo, Domine, et dimitte peccata servis tuis et populi tui Israel, et doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: et da pluviam terrae, quam dedisti populo tuo ad possidendum. 28. Fames si orta fuerit in terra, et pestilentia, ærugo, et aurugo, et locusta, et bruchus, et hostes vastatis regionibus portas obsederint civitatis, omnisque plaga et infirmitas presserit: 29. si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam et infirmitatem suam, et expandierit manus suas in domo hac, 30. tu exaudies de caelo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare, et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo (tu enim solus nosti corda filiorum hominum): 31. ut timeant te, et ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terrae quam dedisti patribus nostris. 32. Exterminum quoque, qui non est de populo tuo Israel, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, et propter manum tuam robustam, et brachium tuum extentum, et adoraverit in loco isto, 33. tu exaudies de caelo firmissimo habitaculo tuo, et facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus, ut sciant omnes populi terrae nomen tuum, et timeant te sicut populus tuus Israel: et cognoscant, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam aedificavi. 34. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas haec est, quam elegisti, et domus, quam aedificavi nomini tuo: 35. tu exaudies de caelo preces eorum, et obsecrationem, et ulciscaris. 36. Si autem peccaverint tibi (neque enim est homo qui non peccet) et iratus fueris eis, et tradideris hostibus, et captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quae iuxta est, 37. et conversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint penitentiam, et deprecati te fuerint in terra captivitatis suae, dicentes: Peccavimus, inique fecimus, injuste egimus; 38. et reversi fuerint ad te in toto corde suo, et in tota anima sua, in terra captivitatis suae, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum, et urbis, quam elegisti, et domus, quam aedificavi nomini tuo: 39. tu exaudies de caelo, hoc est, de firmo habitaculo tuo, preces eorum, et facias iudicium, et dimittas populo tuo, quamvis peccatori: 40. tu es enim Deus meus: aperiantur, quæso, oculi tui, et aures tuae intentae sint ad orationem quae fit in loco isto. 41. Nunc igitur consurge, Domine Deus, in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tuae: Sacerdotes tui, Domine Deus, induantur salutem, et sancti tui latentur in bonis. 42. Domine Deus, ne averteris faciem christi tui: memento misericordiarum David servi tui.

Hoc caput expliciit III Reg. VIII, 12.

13. Fecerat Salomon basim æneam, per modum suggestus altioris, in quo sedens docensque, vel genuflectens et orans audiretur a toto populo circumstante. Unde addit:

IN MEDIO BASILICÆ, — id est in medio atrii populi, ut dixi cap. IV, 9.

28. AURUGO ET ÆRUGO, — villa sunt segetum, cum ille instar avis et auri rubiginem et quasi icterum, ictericumque colorem contrahunt, ut contabescant et exanimantur.

41. CONSURGE, DOMINE, IN REQUIEM TUAM, — ut in templo hoc, quod a me fieri jussisti, nobiscum et inter nos quiescas, habitasque jugiter. Requies ergo Dei est templum; ibi enim colitur ipse precibus, votis, sacrificiis, etc.

TU ET ARCA FORTITUDINIS TUÆ; — in arca enim Deus ostendere solebat suam potentiam et fortitudinem, cum ad eam præsentiam Jordanem discessit, Jerichontis muros prostravit, Chananeos, Philisteos, aliosque hostes Israelis debellavit.

SACERDOTES TUI, DOMINE DEUS, INDUANter SALUTEM, — ut plane pleneque sint sani et salvi, ut et laicos salvare queant. « Salutem » intelligit tum corporalem, tum potius spirituales, nimirum iustitiam et sanctitatem. Aliud enim ad Psalm. CXXXI, 9: « Sacerdotes tui induantur iustitiam, » id est iustitia et vite sanctitate illa abundant, ut ea quasi veste undique ambri cingique videantur.

42. NE AVERTAS FACIEM CHRISTI TUI, — id est mei Vasa etc. ipsius, qui a te factus sum christus, id est unctus

in regem, q. d. Ne me a te creatum regem et faciem supplicii in caelum ad te intenta orantem re-
pellas; ne me meamque faciem et re-
nas, et pudore suffundas.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus igne et caelo misso victimas Salomonis inflammat, eique revelat se ejus preces exaudisse, ut orantes in templo pro qualibet necessitate exaudiat.

1. Cumque complexisset Salomon fundens preces, ignis descendit de caelo, et devoravit holocausta et victimas: et majestas Domini implevit domum. 2. Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset majestas Domini templum Domini. 3. Sed et omnes filii Israel videbant descendentem ignem, et gloriam Domini super domum: et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, et laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus. 4. Rex autem, et omnis populus, immolabant victimas coram Domino. 5. Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia: et dedicavit domum Dei rex, et universus populus. 6. Sacerdotes autem stabant in officiis suis; et Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: porro Sacerdotes caneant tubis ante eos, cunctisque Israel stabat. 7. Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini; obtulerat enim ibi holocausta et adipem pacificorum: quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta, et sacrificia, et adipem. 8. Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, et omnis Israel cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad Torrentem Ægypti. 9. Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem. 10. Igitur in die vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, letantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, et Salomoni, et Israeli populo suo. 11. Complevitque Salomon domum Domini, et domum regis, et omnia quæ disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, et in domo sua, et prosperatus est. 12. Apparuit autem ei Dominus nocte, et ait: Audivi orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii. 13. Si clausero eolum, et pluvia non fluxerit, et mandavero et præcepero locustæ, ut devoret terram, et misero pestilentiam in populum meum: 14. conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, et exquisierit faciem meam, et egerit penitentiam a viis suis pessimis: et ego exaudiam de caelo, et propitius ero peccatis eorum, et sperabo terram eorum. 15. Oculi quoque mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit. 16. Elegi enim, et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, et permaneant oculi mei, et cor meum, ibi cunctis diebus. 17. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, et feceris juxta omnia quæ præcepi tibi, et iustitias meas iudiciaque servaveris: 18. suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel. 19. Si autem aversi fueritis, et dereliqueritis iustitias meas, et præcepta mea, quæ proposui vobis, et abeuntes servieritis diis alienis, et adoraveritis eos, 20. evellam vos de terra mea, quam dedi vobis: et domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam a facie mea, et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis. 21. Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, et dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic hæc huic, et domui

lucio? 22. Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum qui eduxit eos de terra Egypti, et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt: idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

Hoc caput explicui III Reg. viii et ix.

Peri. 2.

2. MAJESTAS. — Hebraice כבוד *cabod*, id est gloria, puta caligo sive nubes splendida et gloriosa, Dei invisibilis majestatem et gloriam representans.

Vari. 9.

6. SACERDOTES AUTEM STABANT IN OFFICIIS SUIS; (Hebraice per *custodias suas*, scilicet divisi in suas

partes, per officia singulis a Davide imposita. Sic et stabant Levitæ) IN ORGANIS CANTUUM, (hoc est cum instrumentis musicis, etc., HYMNOS) CANENTES PER MANUS SUAS — manibus scilicet pulsando instrumenta musica, quibus psallebant hymnos et carmina, puta psalmos a Davide ad Deum laudandum compositos.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon suum palatium multasque urbes ædificat; reliquias Chananæorum subjugat; sancti veterum status impensis regis sacrificandas; sacerdotum et Levitarum officia juxta Davidis descriptionem distribuit; missa classe in Ophir, inde recipit 430 auri talenta.

1. Expletis autem viginti annis, postquam ædificavit Salomon domum Domini et domum suam: 2. civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit, et habitare ibi fecit filios Israel. 3. Abiit quoque in Emath Saba, et obtinuit eam. 4. Et ædificavit Palmiram in deserto, ei alias civitates munitissimas ædificavit in Emath. 5. Extruxitque Bethoron superiorem, et Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas et vectes et seras: 6. Balaath etiam et omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, et urbes equitum, omnia quæcumque voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Jerusalem et in Libano, et in universa terra potestatis suæ. 7. Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, et Amorrhæis, et Pherezæis et Hevæis, et Jebusæis, qui non erant de stirpe Israel: 8. ac filii eorum, et de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon tributarios, usque in diem hanc. 9. Porro de filiis Israel non posuit ut servirent operibus regis: ipsi enim erant viri bellatores et duces primi, et principes quadrigarum et equitum ejus. 10. Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum. 11. Filiam vero Pharaonis transtulit de Civitate David, in domum quam ædificaverat ei. Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel, eo quod sanctificata sit: quia ingressa est in eam area Domini. 12. Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticum, 13. ut per singulos dies offerretur in eo juxta præceptum Moysi in sabbatis et in calendis, et in festis diebus, ter per annum, id est in solemnitate aznorum, et in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum. 14. Et constituit juxta dispositionem David patris sui, officia Sacerdotum in ministeriis suis: et Levitas in ordine suo, ut laudarent, et ministrarent coram Sacerdotibus, juxta ritum uniuscujusque diei: et janitores in divisionibus suis per portam et portam: sic quoniam præceperat David homo Dei. 15. Nec prætergressi sunt de mandatis regis, tam Sacerdotes quam Levitæ, ex omnibus quæ præceperat, et in custodiis thesaurorum. 16. Omnes impensas preparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini usque in diem quo perfecit eam. 17. Tunc abiit Salomon in Asiongaber, et in Ailath ad oram maris Rubri, quæ est in terra Edom. 18. Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum

naves, et nautas gnaros maris, et abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, et attulerunt ad regem Salomonem.

Hoc caput explicui III Reg. ix, 10 et seq.

2. CIVITATES QUAS DEDERAT (id est reddiderat) HIRAM SALOMONI.

17. ABIIT SALOMON (vel in persona vel per suos ministros et officiales) IN ASIONGABER. — Hic portus est maris Rubri, ex quo in Indiam Orientalem facilis et vicinus est trajectus; unde colligas

Ophir fuisse in India Orientali, non Occidentali, scilicet in Pegu, non in Peru. Nec enim in Peru, sed in Pegu inveniuntur simiæ, pavones, ebur, gemma, aromata, ligna thyria, quæ classis hæc Ophirina debuit ad Salomonem. Portus hic a Josepho, lib. III *Antiq.* cap. vi, appellatur Berenice, a S. Hieronymo Effia, hodie Suez vocatur.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regina Saba venit ad Salomonem. Redditus anni Salomonis, hasta, scuta, cæteraque suppellex aurea, solum ex ebore intertextum auro, mors et sepultura.

1. Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in enigmatibus in Jerusalem, cum magnis opibus, et camelis qui portabant aromata, et auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcumque erant in corde suo. 2. Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat: nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit. 3. Quæ postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, et domum quam ædificaverat, 4. nec non et cibaria mensæ ejus, et habitacula servorum, et officia ministrorum ejus, et vestimenta eorum, pincernas quoque et vestes eorum, et victimas quas immolabat in domo Domini: non erat præ stupore ultra in ea spiritus. 5. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audiveram in terra mea de virtutibus et sapientia tua. 6. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, et vidissem oculos mei, et probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: vicisti famam virtutibus tuis. 7. Beati viri tui, et beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, et audiunt sapientiam tuam. 8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israel, et vult servare eum in æternam, idcirco posuit te super eum regem ut facias judicia atque justitiam. 9. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 10. Sed et servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, et ligna thyria et gemmas pretiosissimas: 11. de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyris gradus in domo Domini, et in domo regia, citharas quoque et psalteria cantoribus: nunquam visa sunt in terra Juda ligna talia. 12. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, et quæ postulavit, et multo plura quam attulerat ad eum: quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis. 13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri: 14. excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, et negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, et satrapæ terrarum, qui comportabant aurum et argentum Salomoni. 15. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: 16. trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta; posuitque ea rex in armamentario, quod erat consitum nemore. 17. Fecit quoque rex solum eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo. 18. Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solum, et scabellum aureum, et brachiola duo altrinsecus, et duos leones stantes

juxta brachiola, 19. sed et alios duodecim leuculos stantes super sex gradus ex utraque parte : non fuit tale solium in universis regnis. 20. Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, et vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur : 21. siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus; et deferebant inde aurum et argentum, et ebur, et simias, et pavos. 22. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis et gloria. 23. Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam quam dederat deus in corde ejus, 24. et deferebant ei munera, vasa argentea, et aurea, et vestes, et arma, et aromata, equos et mulos, per singulos annos. 25. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et curruum equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Jerusalem. 26. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges, a flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum, et usque ad terminos Ægypti. 27. Tantamque copiam præbuit argenti in Jerusalem quasi lapidum : et cedrorum tantam multitudinem velut sycomorum, quæ gignuntur in campestribus. 28. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisque regionibus. 29. Reliqua autem operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ et in libris Ahia Silonitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat. 30. Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israel quadraginta annis. 31. Dormivitque cum patribus suis, et sepeliere eum in Civitate David : regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

Hoc caput explicui III Reg. x.

5. DE VIRTUTIBUS TUIS. — Hebræus, Septuaginta et Chaldeus, de verbis tuis, id est, de tuis rebus a te paltratis, vel ad te spectantibus.

16. IN ARMAMENTARIO QUOD ERAT CONSITUM (circumdatum) NEMORE, — id est in domo saltus Libani, ut vertunt Septuaginta. Porro trecenti et sexcenti aurei scutorum et hastarum fuere sicuti. duorum

quisque pendebat et valebat quatuor drachmas, id est quatuor coronatos, uti ostendi III Reg. cap. x, vers. 16.

21. IN THARSIS. — Hebræi mare indeque transmarinas regiones vocabant Tharsis; præsertim longinquas, sibi ignotas, uti erat Ophir et India. Vide dicta III Reg. cap. ix, vers. 28, et Jonæ cap. i, vers. 3.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Roboam sua duritie populum a se avertit; unde sola tribus Juda ei adhaesit, cætera vero decem tribus regem sibi creaverunt Jeroboam.

1. Profectus est autem Roboam in Sichem : illuc enim cunctus Israel convenerat, ut constituerent eum regem. 2. Quod cum audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem), statim reversus est. 3. Vocaveruntque eum, et venit cum universo Israel, et locuti sunt ad Roboam, dicentes : 4. Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi. 5. Qui ait : Post tres dies revertimini ad me. Cumque abisset populus, 6. inivit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone, dum adhuc viveret, dicens : Quid datis consilii ut respondeam populo? 7. Qui dixerunt ei : Si placueris populo huic, et leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore. 8. At ille reliquit consilium senum, et cum juvenibus tractare cepit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius. 9. Dixitque ad eos : Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi : Subleva jugum quod imposuit nobis pater tuus? 10. At illi res-

ponderunt ut juvenes, et nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt : Sic loqueris populo, qui dixit tibi : Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva; et sic respondebis eis : Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. 11. Pater meus imposuit vobis grave jugum, et ego majus pondus apponam : pater meus cecidit vos flagellis; ego vero cædam vos scorpionibus. 12. Venit ergo Jeroboam, et universus populus ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis. 13. Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum; 14. locutusque est juxta juvenum voluntatem : Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod ego gravius faciam : pater meus cecidit vos flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus. 15. Et non acquievit populi precibus : erat enim voluntatis Dei, ut completeretur sermo ejus, quem locutus fuerat per manum Ahia Silonitis ad Jeroboam filium Nabat. 16. Populus autem universus, rege duriora dicente, sic locutus est ad eum : Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua, Israel; tu autem pascere domum tuam, David. Et abiit Israel in tabernacula sua. 17. Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam. 18. Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, et lapidaverunt eum filii Israel, et mortuus est : porro rex Roboam currum festinavit ascendere, et fugit in Jerusalem. 19. Reecessitque Israel a domo David, usque ad diem hanc.

Hoc caput audivimus III Reg. cap. xi. Vide ibi dicta.

15. ERAT ENIM VOLUNTATIS DEI. — Hebraice, erat causatum a Deo. Volebat Deus dividere Israellem decemque tribus adimere Salomoni, ad castigan-

dam illius idololatriam, easque dare Jeroboam, ideoque permisit Roboam tam dure et stulte populo respondere; unde sciebat futurum ut populus se a Roboam subduceret, et ad Jeroboam confugeret, quod ipse intendebat.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Roboam, volens armis subjugare decem Tribus, prohibetur a Semeia propheta. Multi sacerdotes, Levitæ et fideles, relicto Jeroboam idololatra, in Jerusalem transmigrant. Roboam ex multis uxoribus multas procreat proles.

1. Venit autem Roboam in Jerusalem, et convocavit universam domum Juda et Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, et converteret ad se regnum suum. 2. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens : 3. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, et ad universum Israel, qui est in Juda et Benjamin. 4. Ille dicit Dominus : Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros : revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. Qui cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam. 5. Habitavit autem Roboam in Jerusalem, et edificavit civitates muratas in Juda. 6. Extruxitque Bethlehem, et Etam, et Theene. 7. Bethsur quoque, et Socho, et Odollam, 8. necnon et Geth, et Maresa, et Ziph, 9. sed et Aduram, et Lachis, et Azeca, 10. Saraa quoque, et Aialon, et Hebron, quæ erant in Juda et Benjamin, civitates munitissimas. 11. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est, olei et vini. 12. Sed et in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum et hastarum; firmavitque ea summa diligentia, et imperavit super Judam et Benjamin. 13. Sacerdotes autem et Levitæ, qui erant in universo Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis, 14. relinquentes suburbana et possessiones suas, et transeuntes ad Judam et Jerusalem : eo quod abjecisset eos Jeroboam, et posteri ejus, ne sacerdotio Domini fungerentur. 15. Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, et demoniorum,

vitulorumque quos fecerat. 16. Sed et de cunctis tribubus Israel, quicunque dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israel, venerunt in Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum. 17. Et roboraverunt regnum Juda, et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos; ambulaverunt enim in viis David et Salomonis, annis tantum tribus. 18. Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Jerimoth, ^{2^{ae}} filii David: Abibail quoque filiam Eliab filii Isai, 19. quae peperit ei filios, Jehus, et Somoriam, et Zoom. 20. Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quae peperit ei Abia, et Elhai, et Ziza, et Salomith: 21. amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom, super omnes uxores suas, et concubinas: nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta, et genuit viginti octo filios, et sexaginta filias. 22. Constituit vero in capite, Abiam filium Maacha, duccem super omnes fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat, 23. quia sapientior fuit, et potentior super omnes filios ejus, et in cunctis finibus Juda et Benjamin, et in universis civitatibus muratis: praeuitque eis escas plurimas, et multas petivit uxores.

1. ELECTORUM ATQUE BELLANTHUM. — id est. electorum bellatorum. Est hendiady. Hebr. בַּחֲרִים *bachurim*, et electos, et juvenes significat. Juvenum enim sunt bella, senum consilia, ut ait Iliu.

11. POSUIT IN EIS PRINCIPES. — id est, belli duces, cum comitatu sufficienti, ut vicini hostis, scilicet Jeroboami antagonista sui insultus sustinere possent. Erat enim civitates limitanea. in confinio Judae et Israelis.

14. EO QUOD ADHESSET EOS JEROBOAM. — id est privasset eos officio sacerdotali et Levitico, eo quod nollet suis vitulis quasi idolis, sed Deo vero deservire.

17. AMBULAVERUNT ENIM IN VIIS DAVID ET SALOMONIS: — intellige, antequam Salomon in senio a Deo ad idola apostatet.

22. CONSTITUIT ABIAM IN CAPITE. — id est cepit et principem ceterorum fratrum, qui erant 28. eo quod ipse, licet aetate esset junior, prudentia tamen, vigore et industria omnes superaret.

23. ET POTENTIOR SUPER OMNES FILIOS EJUS, ET IN CUNCTIS FINIBUS JUDA ET BENJAMIN, ET IN UNIVERSIS CIVITATIBUS MURATIS: — repete, « potentior » fuit Abia, q. d. Abia occupavit cunctos limites regni, omnesque civitates muratas et munitas, itaque se omnium dominum efficit ac potentem, utpote

cui omnes limites regni omnesque urbes munitae parerent.

PRAEUITQUE EIS (civitatibus muratis et regni finibus) ESCAS PLURIMAS (ne hostes eas obsidire, et fame ad deditionem cogere possent), ET MULTAS PETIVIT UXORES. — scilicet Abia sibi ipsi, ut ex eis multos gigneret filios, quibus suum regnum stabiliret et roboraret, ne a fratribus suis invadi posset. Hunc sensum exigit nostra versio, aequae ac Septuaginta qui pro, « potentior super omnes filios, » vertunt, *profectus super omnes filios ejus, et in cunctis finibus Juda, etc.*

Porro, ex Hebraeo aliter verti potest cum Pagano, Vatablo, Marino et aliis, nimirum sic: *Dispersit* (Roboam) *omnes filios suos super omnes fines Juda et Benjamin, et per omnes civitates munitas*; ut scilicet ipsi separati forent ab invicem, nec castra conferre possent; ut simul contra Abiam juniores, quem omnibus praefulerat, conspirare possent, juxta illud politicum et tyrannicum Machiavelli praecipuum: « Si vis regnare, divide. » Atque ut sorte sua contenti viverent, nec de regno cogitarent, *praeuit eis escas plurimas, et dedit eis multitudinem uxorum, ut ventri et veneri vacantes, in delicioso otio torperet et consenserent.* Idem facit Turcarum Imperator fratribus suis, donec prolem habeat; qua habita, fratres occidit, ne imperium invadant.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Roboam et Judaei post tres annos a Deo ad idola desciscunt. Quare a Sesac rege Aegypti spoliantur et subjugantur. Mortenti Roboam succedit Abia.

1. Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dereliquit legem Domini, et omnis Israel cum eo. 2. Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac rex Aegypti in Jerusalem (quia peccaverant Domino) 3. cum mille ducentis curribus, et sexaginta millibus

equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Aegypto, Libyes scilicet, et Troglodytae et Aethiopes. 4. Cepitque civitates munitissimas in Juda, et venit usque in Jerusalem. 5. Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam, et principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sesac, dixitque ad eos: Haec dicit Dominus: Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac. 6. Consternatique principes Israel et rex dixerunt: Justus est Dominus. 7. Cumque vidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis paucillum auxilii, et non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac: 8. verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meae, et servitutis regni terrarum. 9. Recessit itaque Sesac rex Aegypti ab Jerusalem, sublatis thesauris domus Domini, et domus regis, omniaque secum tulit, et clypeos aureos quos fecerat Salomon, 10. pro quibus fecit rex aeneos, et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii. 11. Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, et tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium suum. 12. Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec delerunt penitus: siquidem et in Juda inventa sunt opera bona. 13. Confortatus est ergo rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit: quadraginta autem et unus anni erat cum regnare cepisset, et decem et septem annis regnavit in Jerusalem, urbe quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. 14. Fecit autem malum, et non preparavit cor suum ut quærerent Dominum. 15. Opera vero Roboam prima et novissima scripta sunt in Libris Semeiae prophetae, et Addo Videntis, et diligenter exposita, pugnaveruntque adversum se Roboam et Jeroboam cunctis diebus. 16. Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in Civitate David. Et egnavit Abia filius ejus pro eo.

2. SESAC REX AEGYPTI, — qui Sesostris ab Herodoto lib. II, et Diodoro, lib. II (quos citat Josephus lib. VIII, cap. IV), nuncupatur (1), quique, ut ibidem referunt quando imbelles et mulierosos vicerat, trophaeum mulierosum erigebat, ac reges a se victos solebat curru suo triumphali jungere, ut se super reges esse, imo super omnes homines ostenderet. Causam belli hanc fuisse suspiciantur nosler Smerinus et Sallianus, quod Jeroboam, qui Salomonis iram fugiens in Aegypto duxerat cognatum vel filium Sesac, post mortem Salomonis rediens, rexque Israelis creatus, sollicitarit cognatum vel filium Sesac, post mortem Salomonis rediens, rexque Israelis creatus, sollicitarit cognatum vel filium Sesac, ut imbellem, mulierosum et pavidum Roboam invaderet, ne ipse Jeroboam a Roboam invaderetur, et regno novo spoliaretur, sed potius ejus regnum suo adiceret, et Sesaci socii sui dono possideret. Certiorem causam dat Scriptura, scilicet apostasiam et idololatricam Roboami et Judeorum: hanc enim Deus per Sesac punire destinabat. Addunt Herodotus et Diodorus Sesac a Jerusalem vieta perrexisse ad reliquum Asiam eamque sibi subjugasse, ac terramque tam multa occupasse, ut Alexandrum Magnum superavit.

3. TROGLODYTAE — populi sunt Aethiopiae, quae adiacet Aegypto, cujus rex erat Sesac, « nullarum

opum domini, ait Mela, lib. I, strident magis quam loquantur, specus subeunt, alunturque serpentes. » Hebraice vocantur סַחֲרָיִם *sacharim*, id est *latibula, et antra habitantes*: Graeco τρογλοδυται, id est cavernas subeuntes et incolentes, τρυφία enim est foramen, nidus, caverna. Audi Aristotelem, lib. VIII *De Histor. anim.* cap. XII: « Grues ex Scythiis campis ad paludes Aegypto superiores, unde Nilos profluit, veniunt; quo in loco pugnare cum Pygmaeis dicuntur: non enim illi fabula est, sed certe, genus tum hominum, tum etiam equorum posilium, ut dicitur, est, de gurgite in cavernis: unde nomen Troglodytae a subeundis cavernis accipere. » Verum hae de Pygmaeis cum gruihus pugnantibus communis olim fuit opinio per traditionem accepta, sed fabulosa, ut ostendi *Ezechielis*, cap. XXVII, vers. 11. Quare minus recte nonnulli Troglodytas putant esse Arabes in tabernaculis habitantes, id est quae vagabundos qui Nomades vocantur. Constat enim eos fuisse Aethiopes.

7. NON STILLABIT FUROR MEUS SUPER JERUSALEM. — scilicet ulterius per continuas caedes, rapinas et strages, quas parat Sesac. Vide hic quam cito placatur Deus ad poenitentiam qualem qualem Roboami et Judeorum. Nam vel non veram et seriam, vel non firmam et stabilem fuisse poenitentiam patet, ex eo quod instinctu matris suae Naama Ammonitis, ideoque idololatrae, reversus sit ad idola, ut dicitur versibus 13 et 14.

(1) Lib. III *Reg.*, in annotatione ad cap. XXIV, parum probabile diximus Sesac esse Sesostrim.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Abia rex Juda pius de templo Jeroboam triumphat, cassis quingentis millibus Israelitarum, ac ex 14 uxori-
bus 38 filios generat.*

1. Anno octavo-decimo regis Jeroboam Abia super Judam. 2. Tribus annis regna-
vit in Jerusalem, nomenque matris ejus Michaa, filia Uriel de Gabaa: et erat bellum inter
Abiam et Jeroboam. 3. Cumque iniisset Abia certamen, et haberet bellicosissimos viros, et
electorum quadringenta millia: Jeroboam instruxit e contra aciem octingenta millia viros, et
qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi. 4. Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui
erat in Ephraim, et ait: Audi, Jeroboam, et omnis Israel: 5. Num ignoratis quod Dominus
Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum, ipsi et filiis ejus in pactum
salis? 6. Et surrexit Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David, et rebellavit contra
dominum suum. 7. Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, et filii Belial; et praevaluerunt
contra Roboam filium Salomonis: porro Roboam erat rudis, et corde pavido, nec potuit
resistere eis. 8. Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per
filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos quos fecit vobis
Jeroboam in deos. 9. Et ejecistis Sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas; et fecistis
vobis Sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicumque venerit, et initiaverit manum
suam in tauro de bobus, et in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt filii. 10. Nos-
ter autem Dominus, Deus est, quem non relinquimus, Sacerdotesque ministrant Domino de
filiis Aaron, et Levitae sunt in ordine suo. 11. Holocausta quoque offerunt Domino per singu-
los dies mane et vespere, et thymiama juxta legis praecepta confectum, et proponuntur panes
in mensa mundissima, estque apud nos candelabrum aureum, et lucernae ejus, ut accendantur
semper ad vesperam: nos quippe custodimus praecepta Domini Dei nostri, quem vos reli-
quistis. 12. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, et Sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, et
resonant contra vos: filii Israel, nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum,
quia non vobis expedit. 13. Haec illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias. Cumque
ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu. 14. Respicensque Ju-
das vidit instare bellum ex adverso et post tergum, et clamavit ad Dominum: ac Sacerdotes
tubis canere ceperunt. 15. Omnesque viri Juda vociferati sunt: et ecce illis clamantibus,
perterritus Deus Jeroboam, et omnem Israel qui stabat ex adverso Abia et Juda. 16. Fugerunt
que filii Israel Judam: et tradidit eos Deus in manu eorum. 17. Percussit ergo eos Abia et
populus ejus, plaga magna: et corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum filiorum
18. Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo, et vehementissime confortati filii
Juda, eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum. 19. Persecutus est autem Abia fu-
gentem Jeroboam, et cepit civitates ejus, Bethel et filias ejus, et Jesana cum filiabus suis,
Ephron quoque et filias ejus: 20. nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia, quem
percussit Dominus, et mortuus est. 21. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores
quatuordecim: procreavitque viginti duos filios, et sedecim filias. 22. Reliqua autem sermo-
num Abia, viarumque et operum ejus, scripta sunt diligentissime in Libro Addo Prophetae.

2. MICHAHA FILIA URIEL. — Vide dicta III Reg. cap. xv, vers. 2.

4. STETIT ABIA SUPER MONTEM, — ut ejus oratio
ab omnibus Israelitis circumcirca castra metaudi-

bus audiri posset. Est autem haec ejus oratio pia
et efficax, qua multis rationibus eis persuadere
conatur, ut relicta novitia religione et rege, ad
avertum Deum regnumque David in Jerusalem re-
deant: ac praesertim quod ipse habeat Deum pu-
gnantem pro se, quem ipsi, utpote idololatras, ha-
beant adversum, q. d. Insane agitis, si contra
Deum pugnare vultis. Lege eam et expende.

3. IN PACTUM SALIS, — id est in pactum firmum,
stabile et aeternum. Sal enim res a putredine in-
tegras salvasque conservat: hinc sal est symbol-
um eternitatis, ut dixi Levit. cap. ii, vers. 12. Ad-
dit noster Sanchez, atque: Constat hoc pactum
de regno in Davidis familia perpetuo esse condi-
tionatum, nempe si Davidis progenies pactum
servet, Psal. LXXVIII, 30. Dedit itaque Deus re-
gnum Davidis domui eum grano salis, nempe si
a fide, quam integrum servare debuit, non defi-
ciat, aut si ipsa Davidis progenies salem adhibeat,
neque percussum foedus corrumpi atque tabes-
cere permittit.

9. QUICUMQUE INITIAVERIT (Hebraeus et Septua-
ginta impleverit) MANUM SUAM IN TAURO DE BOBIS
(Hebraeus, in juvenco filio bobis) ET IN ARIETIBUS SEP-
TEM, FIT SACERDOS EORUM QUI NON SUNT FILII, — q. d.
Sicut falsos habetis Deos, sic et falsos sacerdotes;
non enim Deus elegit eos, ut elegit Aaronem et
posteriores ejus; sed quicumque, licet vilis et secle-
ratus, manibus suis offerendo taurum et septem

arietes consecravit suas manus, hoc ipso fit sacer-
dos idolorum, puta vitulorum aureorum. Nota:
implere manum, Hebraice idem est quod, consecrare
sacerdotem. Nam manus implendo victimis, eas-
que manibus suis offerendo consecravit se sacer-
dotem. Hoc enim ritu fiebat sacerdotis consecra-
tio, ut patet Levit. viii.

11. PROPONUNTUR PANES IN MENSA MUNDISSIMA, etc.
— Ex hoc loco et seq. ubi non nisi unius mensae
et unius candelabri fit mentio, colligit Torriellus
Sesacum regem Aegypti, cum expilaret thesauros
templi, ex a denis mensis et denis candelabris,
que rex Salomon collocarat in templo, non reli-
quisset nisi unam mensam unumque candelabrum
eoque Judeos deinceps contentos fuisse, sicut
fuerant antequam templum a Salomone excita-
retur.

20. QUEM PERCUSSIT DOMINUS, ET MORTUUS EST. —
Quem, scilicet Jeroboam, de eo enim sermo
proxime precessit; Jeroboam enim post duos tresve
annos misere interit. Hebraei vero in Seder Olam
non Jeroboam, sed ipsum Abiam intelligunt,
quem aiunt ingratum fuisse Deo, nec dignas egissis
gratias pro tanta victoria, ideoque paulo post
obisse, nec nisi triennium regnasse, ac biennio
ante Jeroboam esse vitam functum. Verum hoc non
satis consentit cum eo quod proxime subditur:
« Igitur Abia confortato imperio suo, accepit uxores
14, » etc.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*Abia succedit filius Asa, qui caecisa idololatria confortatus a Deo Zaram regem Aethiopum cum mille
militum milibus profugit.*

1. Dormivit autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in Civitate David: regna-
vitque Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem. 2. Fecit autem Asa
quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui, et subvertit altaria peregrini cultus, et
excelsa, 3. et confregit statuas, lucosque succidit: 4. et praecepit Judae ut quærerent Dominum
Deum patrum suorum, et faceret legem, et universa mandata; 5. et abstulit de cunctis urbi-
bus Juda aras, et fana, et regnavit in pace. 6. Aedificavit quoque urbes munitas in Juda, quia
quietus erat, et nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente. 7. Dixit
autem Judae: Aedificemus civitates istas, et vallem muris, et roboremus turribus, et por-
tus, et seris, donec a bellis quieta sunt omnia; eo quod quaesierimus Dominum Deum patrum
nostrorum, et dederit nobis pacem per gyrum. Aedificaverunt igitur, et nullum in extruendo
impedimentum fuit. 8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Juda
trecenta millia, de Benjamin vero scutariorum et sagittariorum ducenta octoginta millia,
omnes isti viri fortissimi. 9. Egressus est autem contra eos Zara Aethiops cum exercitu suo,
decies centena millia, et curribus trecentis; et venit usque Maresa. 10. Porro Asa perrexit
obviam ei, et instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quae est juxta Maresa; 11. et invocavit
Dominum Deum et ait: Domine, non est apud te ulla distantia, utrum de paucis auxiliieris,

an in pluribus; adjuva nos, Domine Deus noster: in te enim, et in tuo nomine habebat fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non praveat contra te homo. 12. Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa et Juda: fugeruntque Æthiopes. 13. Et persecutus est eos Asa et populus qui cum eo erat, usque Gerara: et eruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, et exercitu illius præliante. Tulerunt ergo spolia multa, 14. et percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror invaserat; et diriperunt urbes, et multam prædam asportaverunt. 15. Sed et caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem et camelorum, reversisque sunt in Jerusalem.

2. REX ASA SUBVERTIT ALTARIA PÆGRINI CULTUS (quo gentiles colebant suos deos et idola) ET EXCELSA. — Dices: III Reg. xv, 14, de Asa dicitur: « Non abstulit excelsa. » Respondet excelsa alia erant idola, alia Deo vero dicata: illa sustulit Asa, hæc non. Rursum, « excelsa, » scilicet altaria, simulacra et lucos idolorum sustulit Asa, non vero templi omnia eisdem a Salomone dicata: hæc enim postea sustulit Josias, lib. IV Reg. cap. xxiii, vers. 13.

3. ET ABSTULIT, etc., FANA, — scilicet Baal, Astaroth, cæterorumque Deorum. Hebraice est חממתים Chammatim vel Hammatim, quod proprie significat solaria, id est delubra, vel altaria Solis, sive Ammonis. Inde enim punice dicitur est Ammon, sive Jupiter Ammonius, id est Sol, ab Hebræo חממה chamma vel hamma, id est Sol, ita dicitur a calore: חממה chamam enim significat calefacere. Vide Oeta Ezech. vi, 6.

9. EGRESSUS EST AUTEM (sub annum decimum quintum regni Asa, ut colligitur ex cap. seq., vers. 10; ita Salanus) CONTRA EOS ZARA ÆTHIOPS CUB EXERCITU SVO (continente) REGES CENTENA MILIA. — « Æthiops, » Torriellus et alii apud Ge-

nebrardum per Æthiopiæ hic accipiunt Madiantidem, ex qua oriunda uxor Moysis vocatur « Æthiopissa, » Num. xii. Ratio eorum est quod Æthiopes proprie dicti longe absint a Judæa. Verum melius Serarius, Sanchez, Silianus et alii, veram Æthiopiæ, que sub Ægypto est, accipiunt. Hæc enim adiacet Ægypto, ideoque Judææ vicina est: et forte Zara tam fuit rex Ægypti, quam Æthiopiæ; idque probatur primo, quia cap. xvi, vers. 8, hi ipsi vocantur Æthiopes et Libyæ; erant ergo vere Æthiopes, qui sunt in Africa et Libya, non vero Madianite, qui sunt in Asia. Secundo, quia Asa hoc prælio ab hostibus recuperavit omnia spolia, que Sescæ rex Ægypti ante 26 annos sub Roboam ex Judæa abstulerat. Ergo hostes hi fuere Ægyptii, eisque vicini Æthiopes. Unde Septuaginta sub finem cap. xiv, eos vocant *Alimozones*, vel ut alii volunt, *Amozones*, quos ex Libya esse docet hic Theodoretus, lib. III.

13. ET ERUERUNT ÆTHIOPES USQUE AD INTERNECIONEM, QUIA DOMINO CÆDENTE CONTRITI SUNT, ET EXERCITU ILLIUS (Asæ regis, vel Dei puta Angelorum exercitu) PRÆLIANTE, — pro Asa et Juda Deum et sanctos Angelos invocante.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Azarias propheta vaticinatur Israel non multo tempore privandum veri Dei cultu, lege et sacerdotio. Cuius oraculo commotus Asa rex idola fœditata extirpat, et matrem suam sacerdotio Priapi abdicat.

1. Azarias autem filius Oded, factus in se spiritu Dei, 2. egressus est in occursum Asa, et dixit ei: Audite me, Asa et omnis Juda et Benjamin: Dominus vobiscum, quia fœdistis cum eo. Si quaesieritis eum, invenietis; si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. 3. Transibunt autem multi dies in Israel absque Deo vero, et absque sacerdote, doctore, et absque lege. 4. Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israel, et quaesierint eum, reperient eum. 5. In tempore illo non erit pax egredienti, et ingrediendi, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum; 6. pugnabit enim gens contra gentem, et civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia. 7. Vos ergo confortamini, et non dissolvantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro. 8. Quod cum audisset Asa, verba

scilicet et prophetiam Azariz filii Oded propheta, confortatus est, et abstulit idola de omni terra Juda, et de Benjamin, et ex urbibus quas ceperat, montis Ephraim, et dedicavit altare Domini quod erat ante porticum Domini. 9. Congregavitque universum Judam et Benjamin, et advenas cum eis de Ephraim, et de Manasse, et de Simeon: plures enim ad eum confluxerant ex Israel, videntes quod Dominus Deus illius esset cum eo. 10. Cumque venissent in Jerusalem mense tertio, anno decimo quinto regni Asa, 11. immolaverunt Domino in die illa de manibus et præda quam adduxerant, boves septingentos, et arietes septem millia. 12. Et intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quaereret Dominum Deum patrum suorum in toto corde, et in tota anima sua. 13. Si quis autem, inquit, non quaesierit Dominum Deum Israel, moriatur, a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem. 14. Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, et in clangore tubæ, et in sonitu buccinarum, 15. omnes qui erant in Juda cum exsecratione: in omni enim corde suo juraverunt, et in tota voluntate quaesierunt eum, et invenerunt; præstititque eis Dominus requiem per circuitum. 16. Sed et Maacham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quod fecisset in loco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, et in frusta comminuit combustis in torrente Cedron. 17. Excelsa autem derelicta sunt in Israel: atamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus. 18. Eaque quæ voverat pater suus, et ipse, intulit in domum Domini argentum, et aurum, vasorumque diversam suppellectilem. 19. Bellum vero non fuit usque ad trigessimum quintum annum regni Asa.

3. TRANSIBUNT MULTI DIES IN ISRAEL ABSQUE DEO DOCTORE ET LEGE. — id est absque cura et cultu veri Dei, doctoris et legis divina. Tangit præsens tempus, quo Jeroboam cultum vitulorum aureorum in Israel induxit; nam eum in hoc vitulorum cultu secuti sunt omnes posteri ejus, omnesque ad unum reges Israel, quos ex regibus Juda imitati sunt Joram, Ochozias, Athalia, Achaz, Manasse, Joakim et Sedecias, idola pro Deo avito et vero colentes (1).

4. CUMQUE REVERSI FUERINT IN ANGSTIA SUA AD DOMINUM ISRAEL, etc., INVENIENT EUM. — Sic Deum invenit penitens Achab, et Joas cui Eliseus trinitum de Syris victoriam prædixit, ac penitens Manasse, em plus Ezechias, Josias et similes.

10. MENSE TERTIO, — Sivan, quo celebrabant

Pentecosten, ut indicet hoc festo ipsos Deum invocantes, ejus ope tantam victoriam adeptos esse ideoque ei in gratiarum actionem manibus hostium obtulisse. Sic vice versa Constantinopolis a Turca expugnata est in Pentecoste, eo quod Græci impie sentirent de Spiritu Sancto, cuius hoc est festum, docerentque eum non procedere a Patre et Filio.

17. COR AUTEM ASÆ ERAT PERFECTUM CUM DOMINO CUNCTIS DIEBUS EJUS, — quoad verum Dei cultum, q. d. Asa per omnem vitam coluit Deum verum; nunquam vero ad idola deflexit, ut dellexerunt alii. Nam aliqui Asa in aliis peccavit, et Deum graviter offendit, ut patebit cap. seq. 7, 10 et 12.

19. USQUE AD TRIGESIMUM QUINTUM (ita legendum est cum Hebræis, Septuaginta Romanis; non, a usque ad trigessimum, » ut legunt aliqui) ANNUM REGNI ASÆ, — hoc est regni Juda, quod in morte Salomonis a regno Israelis per schisma Jeroboam direptum, tunc proprie coepit, ut scilicet primus annus Roboam fuerit primus annus regni Juda, prout regnum Juda proprium fuit et distinctum a regno Israelis, quod tum pariter coepit sub primo rege Jeroboam. Ita Hebræi, Sanchez, Salianus, Torriellus et alii; id magis patebit cap. sequent., vers. 1.

(1) Proprie prospicere etiam potuit tempus quo Israelitas manebat plurimum annorum captivitas, exercitio religionis extincto, donec tandem a Cyro vel alio e regibus ejus successoribus pristina illis libertas restituenda esset. Alii hæc verba intelligunt etiam de præsentis Judæorum statu, quo eversis Romanorum armis templo et urbe, relictæ sunt. Refertur hæc potest vaticinium Osee vi, 4, 5. Hæc sunt verba ac præsens. Maluit tamen communiter Interpretes accipere de captivitate tribuum Juda, Levi et Benjamin, quos Nabuchodonosor in Babyloniam duxit.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Rex Asa, percussus exercitu Baasa regis Israel, opem poscit a Benadad rege Syriae. Qua de causa increpitus ab Hanani propheta, cum incarceratione: mox podagra moritur anno regni 41.

1. Anno autem trigesimo sexto regni ejus ascendit Baasa rex Israel in Judam, et muro circumdabat Rama, ut nullus tute posset egredi et ingredi de regno Asa. 2. Protulit ergo Asa argentum et aurum de thesauris domus Domini, et de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriae, qui habitabat in Damasco, dicens: 3. Fœdus inter me et te est, pater quoque meus et pater tuus habuere concordiam; quam ob rem misi tibi argentum et aurum, ut, rupto fœdere quod habes cum Baasa rege Israel, facias eum a me recedere. 4. Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israel: qui percusserunt Abion, et Dan, et Abelmaim, et universas urbes Nephthali muratas. 5. Quod cum audisset Baasa, desit edificare Rama, et intermisit opus suum. 6. Porro Asa rex assumpsit universum Judam, et tulerunt lapides de Rama, et ligna quæ adificationi præparaverat Baasa, edificavitque ex eis Gabaa et Maspha. 7. In tempore illo venit Hanani propheta ad Asa regem Juda, et dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriae, et non in Domino Deo tuo, ideo evasit Syria regis exercitus de manu tua. 8. Nonne Æthiopes et Libyes multo plures erant, quadrigis et equitibus, et multitudo nimia: quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? 9. Oculi enim Domini contemplantur universam terram, et præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, et propter hoc ex presenti tempore adversum te bella consurgent. 10. Iratusque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum: valde quippe super hoc fuerat indignatus, et interfecto de populo in tempore illo plurimos. 11. Opera autem Asa, prima et novissima, scripta sunt in Libro Regum Juda et Israel. 12. Egrotavit etiam Asa, anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, et nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confusus est. 13. Dormivitque cum patribus suis; et mortuus est anno quadragesimo primo regni sui. 14. Et sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in Civitate David: posteruntque eum super lectum suum, plenum aromatibus et unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, et combusserunt super eum ambitione nimia.

Vers. 1. Antilibano. Antilibanus. Antilibanus.
1. ANNO AUTEM TRIGESIMO SEXTO EJUS (ASÆ) ASCENDIT BAASA. — Dicitur: Baasa jam erat mortuus a decennio, scilicet anno 25 regni Asæ, ut patet *1 Reg. xvi, 8*; nam anno 36 Asæ regnabat in Israel Amri, *III Reg. xvi, 22*. Respondet *primo* Cajetanus, Joannes Lucidus, Adrichomius in *Chronica*, Joannes Anninus cum suo pseudophilone, et Melchior Canus, *lib. XI De locis*, cap. v, ad 12 arg., hic mendum irrepisse, et pro 36 legendum 26, vel potius 46. Nec hoc mirum, quia hæc res non spectat ad fidem, nec ad bonos mores. Verum omnes Codices Hebræi, Chaldaei, Græci, Latini constanter habent 36, non 26. Atqui in omnibus Codicibus esse mendum, est dicere in Scriptura esse mendum, quod absit. *Secundo*, Lyranus, Vatablus et Genebrardus respondent an-

nos Asæ dupliciter numerari: *primo*, ab initio regno: *secundo*, ab illo memorabili bello et victoria Æthiopica. Hinc ergo 36 anni regni Asæ esse 26 ejusdem a bello Æthiopico, quo Baasæ morienti dicitur successisse filius Ela, *III Reg. xvi, 8*. Verum hoc est arbitare totam S. Scripturæ chronologiam: sic enim pariter anni sequentium regum, scilicet Zambri, Amri, Achab, cum enumerant eum Asa, etc., numerandi forent a bello Æthiopico, quod nemo dixerit. *Tertio*, alii dicunt hos annos 36 esse annos vite Asæ, non regni. Verum obstat quod expresse dicitur: « Anno autem 36 regni, » non vite; unde Abulensis respondet aliam hic querendam esse solutionem, quam ipse se nescire profiteri. *Quarto* et verius dicitur hos 36 annos esse regni Judæ; quare com-

putandos esse a primo anno Roboam, qui primus fuit rex Juda, cum Israel, id est decem tribus, regem sibi creavere Ieroboam. Tunc enim facta est nova Æra, ac multi annos computare ceperunt ab hoc insigni schismate. Tunc enim institutum est regnum Juda, æque ac regnum Israel: unde hic passim anni regum Israel numerantur juxta annos regum Juda sibi conregnantium. Igitur Roboam primus rex Juda regnavit 17 annis, mox Abia tribus annis, denique Asa sedecim. adde hos omnes, habebis 36 quos querimus. Quare hic annus 36 regni Juda præcise fuit decimus sextus regni Asæ. Instabis: Hi 36 anni hic vocantur non regni Juda, sed regni Asæ. Respondeo, idem est regnum Asæ quod regnum Juda, nam Asa aliud non habuit regnum quam Juda. Quare dum computas annos regni Juda, computas annos Asæ, qui illi præerat, et ejus erat hoc regnum. Ita Seder Olam sive *Chron. Hebræorum*, Tornielius, Sallianus et Azor, tom. I *Instit. mor. lib. VI, cap. IV, Quæst. III*. Sic Absalom dicitur anno 40 petisse a David veniam eundi in Hebron, *II Reg. xv, 7*, non utique anno 40 Davidis (nam trigessimus ejus tantum agebatur), sed 40 ab institutione regni in Israel, puta anno primo Saulis regis; cum publice unctus est a Samuele, qui regnum Davidis decem annis antecesserat. Initium enim alicujus regni nota est insignis, ut inde chronologia ducatur.

CIRCUMDABAT RAMA, (quæ erat in faucibus confinium regni Juda, ut proinde) NULLUS TUTE POSSET EGREDI ET INGRESSE DE REGNO ASA.

7. DICENDO EVASIT SYRIÆ REGIS EXERCITUS, — *g. d.* Si confusus in Deo ejus opem invocasses, non autem Benadad regis Syriae; eum, utpote perpetuum Judæ hostem, æque ac Baasa regem Israel vicisses, sicut vicisti Zaram regem Æthiopiæ qui multo numerosiore milite Judæam invadebat.

10. INTERFECIT DE POPOLO PLURIMOS, — qui Hanani propheta innocentes injuste ab Asa in carcere affligi dolebant, ideoque ejus tyrannidem liberius incubabant.

12. DOLORE PEDUM VEREMENTISSIMO. — Hebraice et Græce additur *usque ad supra*: cum enim podagæ humor dolorque caput invadit, est vehementissimus, et celerem mortem affert. Unde Pagninus vertit, *usque ad verticem fuit agrotatio ejus*.

SED MAGIS IN MEDICORUM ARTE CONFUSUS EST. — Notant Procopius et Theodoretus, *Quæst. XLV*, « medicos » vel accipi hic pro incantatoribus et magicis impostoribus, vel pro veris medicis. Si priore modo, patet cur peccarit. Quemadmodum, ubi *XXX, cap. 1*, docet Plinius Magiam et Medicinam una fere copulari; et *lib. XXXIX, cap. 1*: « Quid, ait, venenorum fertilius, aut unde testamento plures insidiae? jam vero et adulteria, etc., quam e medicina? » Sicque, apud Latinos, medicamenta pro venenis interdum sumuntur, ut

apud Græcos pharmaca, Nonio teste; videatur et idem Plinius, *lib. XXVI, cap. IV*. Si posteriore modo, dupliciter peccare potuit: *primo*, nimiam spem in iis ponendo, prætermissa Domini Dei ope. Nam et ideo Salomonis de remediis librum revulsus ab Ezechia referunt Cedrenus et Suidas, quod populus, Deo non invocato et neglecto, malorum inde sanationem peteret; *secundo*, præpostere ipsorum opem querendo, ante scilicet placationem, et auxilium questum a Deo, prout explicat *Ecclesi. cap. xxxviii, vers. 9 et seq.*, ac jubet Innocentius III de penitentis et remissionibus, *cap. Cum infirmitas*. Ita Serarius.

14. PLENUM AROMATIBUS ET UNGUENTIS MERETRICIIS. — Græca *myrrepticis*, id est *aromatariis*; unde Serarius pro *meretriciis* suspicatur legendum *myrrepticis*. Verum meretriciis habent omnia Hebræa et Latina: « meretriciis » ergo idem est quod suavissimis, et ut Vatablus vertit, *delicatissimis*; quilibet utuntur meretrices, ut fetorem corporis, ac presertim halitus, quem stupris confecta quasi putida cadavera exhalant, iis obducant et contegant, juxta illud:

Posthume non hæne olet, qui bene semper olet.

Vox « meretriciis » notat nimias odorum et aromatum hic fuisse delicias, nimirumque luxum et pompam; unde subdit dicens: « ambitio nimia. »

ET COMBUSERUNT SUPER EUM, — ut cadaveri regi honorem et cultum civilem exhiberent, et ab eo fetorem putredinemque depellerent. Non enim cadaver ipsum cum aromatibus, ut vult Vatablus, sed aromata juxta cadaver combusserunt, uti multis ostendit Sanchez.

Notant Hebræi apud S. Hieronymum in *Tradit.* hæc aromata super, vel ad tumulum ipsius combusta fuisse; imo et vestes, idque reverentia et honoris causa; quemadmodum apud Virgilium *VI Æneid.*: « Congesta cremantur Thurea dona; » et apud Plinium, *lib. XIII, capite 1*, Homerum et alios. Sic in morte Aristobuli a se submersi adhibet etiam unguenta et aromata puta Herodes apud Josephum, et in Herodis ipsius funere Archelaus apud eundem. Ipsum adhuc viventem Asam implevisse sepulchrum suum unguentis, Azarias, *lib. III, cap. ult.*, fol. 483, ac Rabbinii quidam alii scribunt. Quin et unguenta a fidelibus offerri solita ad sepulchra martyrum docet S. Paulinus, *Natali 6 S. Felicitis*, dum ita canit:

Ut vibrent tremulis funalia pendula flammis,
Martyris hi tumulus studeant profundere cardo,
Et medicata pio referant unguenta sepulchro.

Idem testatur Prudentius, *Hymno 41 in Hippolyto*, dicens:

Oscula perspicuo figunt impressa metallo:
Balsama diffundunt, Reticus ora regant.

Et S. Gregorius, *lib. VII, Indict. II, epist. 53, scrip-*

hans ad Secundinum: « Aloem vero, inquit, thy- tyrum corporibus offerenda, latore præsentium malana. styracem et Balsamum sanctorum mar- deferente, transmisimus. »

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Asa succedit pius Josaphat, ideoque dives et armis potens: hic, vers. 7, mittit doctores per totum regnum, qui populum legem Dei doceant; vers. 11, vectigales ei sunt Philisthai et Arabes; vers. 14, milites et duces ejusdem recensentur.

1. Regnavit autem Josaphat filius ejus per eo, et invaluit contra Israel. 2. Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, quæ erant vallata muris. Præsidiaque disposuit in terra Juda, et in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus. 3. Et fuit Dominus cum Josaphat quia ambulavit in viis David patris sui primis: et non speravit in Baalim, 4. sed in Deo patris sui, et perrexit in præceptis illius, et non juxta peccata Israel. 5. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat factaque sunt ei infinita divitiæ, et multa gloria. 6. Cumque sumpisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Juda abstulit. 7. Tertio autem anno regni sui, misit de principibus suis Benhail, et Obdian, et Zachariam, et Nathanael, et Michæam, ut docerent in civitatibus Juda: 8. et cum eis Levitas, Semeiam, et Nathania, et Zabadiam, Asael quoque et Semiramoth, et Jonathan, Adoniamque et Thobiam, et Thobadoniam, Levitas, et cum eis Elisama et Joram sacerdotes; 9. docebantque populum in Juda, habentes librum legis Domini, et circumibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum. 10. Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat. 11. Sed et Philistæi Josaphat munera deferebant, et vectigal argenti; Arabes quoque adducebant pecora arietum septem millia septingenta, et hircorum totidem. 12. Crevit ergo Josaphat, et magnificatus est usque in sublime: atque ædificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas. 13. Et multa opera paravit in urbibus Juda: viri quoque bellatores, et robusti erant in Jerusalem. 14. Quorumiste numerus per domos atque familias singulorum: In Juda principes exercitus, Ednas dux, et cum eo robustissimi viri trecenta millia. 15. Post hunc Johanan princeps, et cum eo ducenta octoginta millia. 16. Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, et cum eo ducenta millia virorum fortium. 17. Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, et cum eo tenentium arcum et clypeum ducenta millia. 18. Post istum etiam Jozabad, et cum eo centum octoginta millia expeditorum militum. 19. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

6. CUMQUE SUMPSESSET COR EIUS AUDACIAM PROPTER VIAS DOMINI. — *q. d.* Josaphat audacem faciebat pietas, religio et custodia legis divine, ut neminem subditorum vel hostium timeret, sed fuis Deo audacter excelsa et lucos succideret, quæ alii pii reges, timentes populi offensam vel rebellione, tolerarent et permiserant. Hebræus et Septuaginta habent, et *avallatum est cor ejus in viis Domini, q. d.* Nihil habuit potius, quam ut observaret mandata Domini, aut Vatablus, vel potius, *q. d.* Josaphat magnos et excelsos ex Deo Deique cultu

concepit animos, adeo ut neminem veritus et imperterritus excelsa aboleret, aliaque heroica opera pro promovendo Dei honore et gloria animo destinaret. Vide hic quid faciat pietas piæque intentio, quæ nil timet, et omnia auri dei secundando. Talis fuit hoc ævo Pius V Pontifex, qui Deo iuxta reges non timuit, sed regum, imo et Turcarum fuit terror et flagellum. Sanctitas enim omnibus est terrori, æque ac venerationi.

7. MISIT DE PRINCIPIBUS SUIB. — scilicet princeps aule suæ, qui suo jussu abolitis idolis,

unius Dei cultum et custodiam legis Mosaicæ restituerent. Quocirca misit cum eis Levitas ac Sacerdotes, ut docerent populum leges Domini. Insignis hic fuit zelus regis Josaphat, quem olim imitatus sunt S. Stephanus Hungarorum primus rex, S. Ludovicus Francorum, S. Wenceslaus dux Bohemorum, et nostro ævo reges Hispaniæ et Lusitanie, qui magnis impensis Indias utrasque subjugarunt, ut earum incolas ad veri Dei cognitionem et cultum per viros religiosos traderent.

12. ÆDIFICAVIT (per urbes et castella) IN JUDÆA DOMOS AD INSTAR TURRIUM. — Hebræice *palatia* tam excelsa et munita ut turres viderentur. Fecit hoc ad Judææ tum ornatum, tum munimen. Sicut Burgundiones contra incursum Wandalarum, Alannorum, Gothorum, etc., ædificarunt *burgos*, id est *burgos* et turres; indeque Burgundiones sunt appellati.

16. AMASIAS CONSECRATUS DOMINO. — Hebræice *חַמְטִיבְרִי* *hammituadab*, id est, ut Vatablus, qui sponte se obtulit Domino, hoc est, militiae sacræ se devovit, ut pugnaret pro Deo Deique cultu contra idola et idololatrias, ac pro fidei et pio regis suo Josaphat. Similes olim fuerunt milites Templi sive Templarii, qui militiae sacræ se devoverunt pro tutela terræ sanctæ et templi Jerusalemiani. Vide S. Bernardum in sermone *ad milites Templi*.

18. ET CUM EO CENTUM OCTOGINTA MILLIA. — Univerſim Josaphat sub signis habuit undecies centena et sexaginta bellatorum millia. Deo cum prosperante: quia præter tribus Jude et Benjamin potentes et numerosas sibi subditas, multo ex decem tribubus aviæ religionis studiosi et prosperitate Josaphat illecti ad Jerusalem transfugerunt, ut dictum est cap. xv, 9.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Josaphat filio suo Joram uxorem dat filiam impii regis Achab, cum eoque pergit ad prælium, in eoque juxta oraculum Michææ Achab occiditur.

1. Fuit ergo Josaphat dives et inclutus multum, et affinitate conjunctus est Achab. 2. Deacenditque post annos ad eum in Samariam: ad cujus adventum mactavit Achab arietes et boves plurimos, ipsi et populo qui venerat cum eo; persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad. 3. Dixitque Achab rex Israel ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: ut ego, et tu: sicut populus tuus, sic et populus meus: tecumque erimus in bello. 4. Dixitque Josaphat ad regem Israel: Consule, obsecro, impræsentiarum sermonem Domini. 5. Congregavit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere? At illi: Ascende, inquit, et tradet Deus in manu regis. 6. Dixitque Josaphat: Numquid non est hic propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus? 7. Et ait rex Israel ad Josaphat: Est vir unus a quo possumus querere Domini voluntatem; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore: est autem Michæas filius Jemla. Dixitque Josaphat: Ne loquaris, rex, hoc modo. 8. Vocavit ergo rex Israel unum de eunuchis, et dixit ei: Vocæ cito Michæam filium Jemla. 9. Porro rex Israel, et Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio: sedebant autem in area juxta portam Samariæ, omnesque prophete vaticinabantur coram eis. 10. Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, et ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam. 11. Omnesque prophete similiter prophetabant atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis. 12. Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant; quæso ergo te ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera. 13. Cui respondit Michæas: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite; cuncta enim prospera evenient, et tradentur hostes in manus vestras. 15. Dixitque rex: Ite-